
Vzpomínka na profesora Milana Petruska jako povzbuzení k naději

Vzpomínka na profesora Milana Petruska jako povzbuzení k naději

23. 8. 2012; autor: prof. Lubomír Mlčoch; rfoto: FSV; rubrika: i-Forum informuje

Zpráva o náhlém úmrtí profesora Miloslava (Milana) Petruska je pro mne pořád ještě živá, zarmucující a obtížné se s ní smiřuji. Vždyť jsem si teprve před pár dny vyzvedl ve schránce pohlednici od něho, už druhou za necelý měsíc. Ale je to právě tento obrázek a pozdrav, co můj zármutek jaksí zaplašuje, a nahrazuje ho naopak pocitem posílené víry. Milan se na ní chystá a těší na čtení spisku o křesťanské naději, který sháněl. Encykliku *Spe salvi* jsem mu donesl do jeho poštovní schránky krátce předtím. Byla doba siesty, a já mu ji nechtěl narušit, *siesta sancta est* – pro starce to platí i mimo jižní Evropu. Mohl jsem s ním ještě mluvit...

Milana Petruska – ještě zdaleka ne profesora – jsem poprvé viděl a slyšel před třiceti lety na tzv. Kosové hoře. Uprostřed normalizace se tam konal podivuhodný seminář o ekologii, na němž se tehdy sešli – jak se ukázalo později – nejen budoucí profesori, děkani (a prorektor), ale i ministři vlád ekologičtí i ekonomičtí kormidlující privatizaci, ba dokonce sám pan prezident. Jako podnikový ekonom té doby, odříznutý od pramenů a knih, jsem s jakousi směsí obdivu a závistí poslouchal toho neuvěřitelně sečtělého sociologa, kterému tatáž normalizace umožnila jen jiný, ale rovněž předlouhý sabatíkl – jen ne „na praxi“, ale v knihovně.

Když mi potom za nějakých 10 let už spectabilis děkan Petrusek jako otec zakladatel Fakulty sociálních věd nabízel místo proděkana pro vědu, má první reakce byla odmítavá. Pocit „non sum dignus“ – já barbar, který ztratil 20 let akademické kariéry – a dělat proděkana pro vědu tak vzdělanému děkanovi? Po pár dnech jsem si to rozmyslel. Společenské vědy začínaly (zase jednou) znovu a mne lákalo být u toho. Vykali jsme si ještě dlouho a přes odlišné obory, životní osudy i naturel jsme k sobě hledali cestu. Oslovila mne lidská stránka mého děkana: před mou docentskou habilitací vyšel ze zasedací síně, aby se mi s obavami svěřil s nejistotou, zda budeme mít potřebné kvorum. Má odpověď, že při zpoždění 20 let nehraje jedna vědecká rada až tak velkou roli, měla sblíživý vliv.

Ale muselo ještě utéci mnoho vody, než jsme se mohli považovat za přátele. Pan děkan měl své nároky a představu o profesuře na Univerzitě Karlově, a také to bylo správné – a té přece jen 15 let v Tesle Holešovic nemohlo moc vyhovovat. I svého nástupce viděl zřejmě v někom jiném. Já měl zase výhrady při „předávání děkanského pádla“ k symbolice poslední fakultní novoročenky i k vyznění poslední imatrikulace. To všechno se ale časem obracelo k dobrému. Jedno období šlo ještě o vztah nadřazenosti a podřízenosti Magnificence prorektora a děkana jedné z fakult, ale to už Milan velice kolegiálně dával v osobních rozhovorech najevo, že bližší je mu přece jen knihovna, pracovna a přednáškový sál. Profesor Petrušek byl muž knih, lásky ke studiu, publikační invence a píle a vynikající přednášející. Přednáška jako artefakt, nejen suma vědění. V časech etické maximy „publikuj, anebo zhyň“ se v akademické obci vyskytují dvě krajnosti. Jsou tací, kteří nemohou (ještě) publikovat, protože nestačili přečíst lavinovitě se množící kosmos pramenů. Jiní zase nemají čas číst, protože musejí publikovat. Milan Petrušek zvládal obojí skvělým způsobem, a to do poslední chvíle. Jeho malý byt na Lhotce byl vlastně knihovnou, Milan žil v knihovně a z knih. A v tom nacházel velkou oporu a podporu u své ženy, jejímž profesionálním posláním se stalo knihy vydávat.

Mladí studenti doktorského studia sociologie se scházeli u pana profesora doma, těm bude asi nejméně chybět. I já se s ním přestával vídat na vědeckých radách, protože Milan cílevědomě omezoval všechny ostatní aktivity, aby mohl studovat, psát a přednášet. Čas od času jsme se sešli spolu s naší společnou asistentkou Hankou Krsovou u sklenky, ba i lahvičky červeného moravského vína.

Milan byl s postupujícím věkem člověkem stále hledajícím smysl; toho je dokladem i jeho snad poslední kniha o společnosti naší doby, kterou napsal s jedním ze svých nadějných žáků. Sociologie smyslu pro společnost, která má tendenci rozměňovat smysl na drobné (i velké), se může stát pramínkem živé vody. Náročný na sebe, mohl být náročný i na druhé. Ještě před prázdninami byl ochoten pomoci s hodnocením univerzitních projektů vědy a výzkumu ve společenských oblastech. A protože stál u počátku nového obrození, musel být kriticky náročný tvář i tvář budoucnosti fakulty, kterou zakládal, i strádající společnosti, jejíž jsme i my lidé z obce akademické součástí.

Milan se ale tady nezastavoval, jeho hledání smyslu pokračovalo i za hranice, kam věda už nemůže a kde začíná tajemství. Tajemství bytí, které je si vědomo své konečnosti pobývání a snah na tomto světě, a které se s touto konečností nehodlá, a ani nemůže smířit. To proto, že mu do vínku byla dána jakási velice nejasná, neurčitá, ale přesto nesmírně silná představa nesmrtnosti. A dokonce pocit jakéhosi nároku, práva na ni. Nároky a práva tohoto typu jsou však silami člověka nevyhnutelné. A tak mu zůstává naděje, ta poslední, utlá knížka, do níž se Milan toužil začíst.

Na závěr mé vzpomínky na Milana mi dovoluji toto trojí zamyšlení. Použil jsem pohádkové „předávání pádla“, ačkoliv nešlo o převozníkův prám, ale o fakultu. Tam by namísto bylo spíše žezlo, insignie. Ty ale fakulta sociálních věd pořád ještě nemá. Pamatuji ještě jako proděkan, že myšlenka insignií byla pro děkana Petruska už před těmi dvaceti lety velice silná a motivující. Měl ji už promyšlenou. Z důvodů, které zůstávají rovněž jakýmsi tajemstvím, neuspěl při jejím naplnění. A stejně tak jsem dopadl já i můj nástupce. Insignie jsou také svou symbolikou přesahem horizontu jednoho lidského života. A chybějící insignie pro fakultu, která má v popisu práce společnost, mohou být také symbolickým příznakem stavu, duševního rozpoložení té společnosti, chybějící jednotící myšlenky. Milan svůj poslední pozdrav na pohlednici „o naději“ zakončil poprvé přáním pokoje a dobra. A protože věděl, že takto jsem měl ve zvyku zakončovat i své úřední dopisy, s jakousi úžasnou pokorou, dodal – smím-li. A právě jeho pokora mne vede k povzbuzení určenému nám na fakultě nevzdat myšlenku insignií a snad i uvážit, zda pokoj a dobro by se nemohly stát tou až dosud chybějící jednotící myšlenkou pro jejich symboliku. Milan by měl radost – a co víme, třeba ji má už teď.

Ta jeho radost mi vybavuje úsměvnou historku, jaké se na rodné Moravě vyprávějí s láskou i o právě zemřelém. Jednou po slavnostním zasedání v Karolinu a setkání v recepčních prostorách jsme se chystali s Milanem konečně domů na Lhotku. Milan už užíval oporu hole k chůzi, a tak navrhl, abychom si vzali taxi. A ve voze najednou, z ničehož nic začal mluvit s taxikářem i se mnou nářečím svého Moravského Slovácka. Nejednou to vypadalo, že vezeme nikoliv Magnificenci emeritního prorektora, ale strýca, který právě dorazil do Prahy z Hradišťa. V té mluvě i dobrém rozmaru byla přítomna velká láska ke kraji dětství a mládí i k lidem, nad něž se pan profesor nehodlal nijak povyšovat, ač by na to byl měl. Když nám potom taxikář otvíral dveře vozu, vyjádřil se v tom smyslu, že tak příjemné a milé „rito“ snad ani nepamatuje. A zazdalo se mi, že i taxa nám vyměřená byla překvapivě nízká, vyvracející všechny ty pomluvy o pražských taxikářích.

V kostele na Lhotce, kam jsme měli oba, co by kamenem dohodil, se dnes slaví poutní slavnost spojená s titulem kostela, se ženou, které lidová zbožnost dávných staletí udělila titul královny v tom Království, o kterém toho všichni tak málo víme a o kterém aspoň někteří z nás přesto nepřestáváme snít a po něm toužit. Milan se objevoval v kostele v sobotním odpolední, snad na jakémsi pomezí v chápání sedmého dne starého a nového věku. Zůstával stát vzadu u vchodu, jako by mu nějaký ostych, bázeň či postoj kajícího nedovolovaly přistoupit blíže. A podle jednoho z příběhů radostné zvěsti právě proto mohl odcházet ospravedlněn. Odvěký algoritmus liturgie a výběru čtení z Písma na tuto slavnost stanoví žalm, který je také součástí obřadů za zemřelé. Ten žalm, který ke zhudebnění zvolil Antonín Dvořák ve chvílích těžkých zkoušek pro jeho osobní naději. Verše nás povzbuzují, abychom se nezalekli zla ani cestou temnot rokle, a končí příslibem dovolení přebývat v domě Hospodinově na dlouhé, předlouhé časy. Stejný algoritmus pořádku čtení volí známý příběh o dělnících na vinici. Milan Petrušek nesl poctivě tíhu dne a vedro na vinici české sociologie v časech, kdy to nebylo snadné. A v pozdním odpolední se rozpomínal i na vinici vysázenou před dávnými věky v okolí jemu tak milého Velehradu, odkud jsem od něho dostal – a zřejmě nejen já – asi nejméně pohlednic. Cítím jako závazek vůči Milanovi nezatajit jeho přihlášení se ke –cituji – „skupině pozitivní deviace“, ke zdroji té nitky naděje, jež nám zůstává, když ztrácíme někoho blízkého.

V Kostelci nad Černými lesy 22.srpna L. P. 2012